

**Norma, kas nosaka kārtību, kādā pārsūdzams lēmums par aizliegumu personai
ieceļot Latvijā, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam**

2020. gada 25. septembrī Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2019-35-01 “Par Imigrācijas likuma 61. panta astotās daļas un 63. panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Apstrīdētās normas

Saskaņā ar Imigrācijas likuma 61. panta astoto daļu, ja iekšlietu ministra lēmums par personas iekļaušanu to ārzemnieku sarakstā, kuriem ieceļošana Latvijā aizliegta, pieņemts, pamatojoties uz valsts drošības iestādes izlūkošanas vai pretizlūkošanas darbību rezultātā iegūto informāciju, to var pārsūdzēt ģenerālprokuroram, kura lēmums ir galīgs.

Imigrācijas likuma 63. panta septītā daļa noteic: “Iestāde, kas pieņēma lēmumu par ārzemnieka iekļaušanu sarakstā, nosakot ieceļošanas aizlieguma termiņu, kas pārsniedz trīs gadus, pārskata pieņemto lēmumu ik pēc trim gadiem no attiecīgā lēmuma pieņemšanas dienas un, ja ir zudusi nepieciešamība ārzemnieka iekļaušanai sarakstā uz attiecīgo termiņu, pieņem lēmumu saīsināt aizlieguma termiņu vai atcelt ieceļošanas aizliegumu.”

Augstāka juridiska spēka norma

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmais teikums:
“Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Igora Lakatoša pieteikuma. Iekšlietu ministrs 2016. gada 6. aprīlī pieņēmis lēmumu iekļaut pieteikuma iesniedzēju to ārzemnieku sarakstā, kuriem ieceļošana Latvijā aizliegta (turpmāk – Saraksts), nosakot ieceļošanas aizliegumu uz nenoteiktu laiku. Lēmums pieņemts, pamatojoties uz Valsts drošības dienesta atzinumu.

Saskaņā ar Imigrācijas likuma 63. panta septīto daļu pieteikuma iesniedzējs lūdzis iekšlietu ministru šo lēmumu pārskatīt. Iekšlietu ministrs 2019. gada 9. maijā pieņēmis lēmumu atstāt spēkā iepriekšējo lēmumu. Pieteikuma iesniedzējs pārsūdzējis iekšlietu ministra 2019. gada 9. maija lēmumu ģenerālprokuroram, kurš nolēmis sūdzību noraidīt. Saskaņā ar Imigrācijas likuma 61. panta astoto daļu šis lēmums ir galīgs.

Pieteikuma iesniedzējs pauž uzskatu, ka apstrīdētajās normās noteiktā kārtība, kādā pārsūdzams sākotnējais lēmums par viņa iekļaušanu Sarakstā un iekšlietu ministra lēmums, ar kuru pārskatīts sākotnējais lēmums (turpmāk kopā arī – lēmums par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā), nenodrošina sūdzības izskatīšanu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošā veidā. Lēmumu pārsūdzības procesā personai neesot pieejama tiesa šā vārda institucionālajā nozīmē, jo galīgo lēmumu pieņemot ģenerālprokurors. Tomēr ģenerālprokurors, izskatot personas sūdzību par iekšlietu ministra lēmumu, nevarot būt neatkarīgs un objektīvs. Turklāt pārsūdzības procesā personai netiekot nodrošinātas tiesībām uz taisnīgu tiesu atbilstošas procesuālās garantijas.

Tiesas secinājumi

Par tiesvedības izbeigšanu lietā daļā un lietas izskatīšanas robežām

Satversmes tiesa secināja: lai gan Imigrācijas likuma 63. panta septītā daļa pieteikuma iesniedzējam ir piemērota, tā tomēr nav radījusi viņam nelabvēlīgas tiesiskas sekas tādējādi, ka pati par sevi būtu liegusi pārsūdzēt iekšlietu ministra lēmumu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošā veidā. Tāpēc, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, tiesa izbeidza tiesvedību lietā daļā par šīs normas atbilstību Satversmei. [11.]

Satversmes tiesa šajā lietā izvērtēja Imigrācijas likuma 61. panta astotās daļas (turpmāk – apstrīdētā norma), ciktāl tā attiecas uz ārzemnieku, kurš līdz izraidīšanai ir likumīgi uzturējies Latvijā, atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. [12.]

Par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam

Par Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumu

Satversmes tiesa atzina, ka ārzemniekam gadījumā, kad ir aizskartas viņa likumīgi iegūtās tiesības uzturēties valsts teritorijā, ir jābūt iespējai aizstāvēt savas tiesības. Tādējādi no Satversmes 92. panta pirmā teikuma, konkretizējot to kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 7. protokola 1. pantu, izriet ārzemnieka tiesības ar izraidīšanu saistīto lēmumu pārsūdzēt neatkarīgā un objektīvā institūcijā. [13.–13.2.]

Par to, vai ārzemniekam ir nodrošināta pieeja neatkarīgai un objektīvai institūcijai

Satversmes tiesa atzina, ka ģenerālprokurora neatkarību un objektivitāti visupirms nodrošina Prokuratūras likuma 6. panta pirmā daļa, kas noteic, ka ģenerālprokurors savā darbībā ir neatkarīgs no citu valsts varu un pārvaldi realizējošo institūciju vai amatpersonu ietekmes un pakļaujas tikai likumam. Prokuratūras likuma normas konkretizē šo principu, nosakot vairākus līdzekļus, kuru mērķis ir ģenerālprokurora

neatkarības un objektivitātes nodrošināšana, – augstas izglītības un profesionālās kvalifikācijas prasības un augstus ētikas un godīguma standartus. Turklāt saskaņā ar Prokuratūras likuma 38. panta pirmo daļu ģenerālprokuroru pēc Tieslietu padomes priekšlikuma amatā ieceļ Saeima uz pieciem gadiem, tādējādi nodrošinot viņa demokrātisku leģitimitāciju. [14.3.]

Analizējot ģenerālprokurora objektivitāti, Satversmes tiesa ņēma vērā arī ģenerālprokurora statusu un vietu valsts konstitucionālajā sistēmā, proti, vērtēja to, kāda ir ģenerālprokurora kompetence, īstenojot uzraudzību pār valsts drošības iestāžu izlūkošanas un pretizlūkošanas procesu un valsts noslēpuma aizsardzību. [14.3.]

Saskaņā ar apstrīdēto normu tieši ģenerālprokuratoram ir piekritīga ārzemnieka, kurš iekļauts Sarakstā, pamatojoties uz valsts drošības iestādes izlūkošanas vai pretizlūkošanas darbību rezultātā iegūto informāciju, sūdzības par iekšlietu ministra lēmumu izskatīšana. Satversmes tiesa atzina, ka šis regulējums rada tādu situāciju, ka ģenerālprokurors iekšlietu ministra lēmuma pārsūdzības procesā pārbauda arī tādu informāciju, kas viņam iepriekš var būt bijusi pieejama, īstenojot uzraudzību pār valsts drošības iestāžu operatīvās darbības, izlūkošanas un pretizlūkošanas procesiem un valsts noslēpuma aizsardzības sistēmu. Satversmes tiesa konstatēja arī to, ka ģenerālprokurora lēmumā tiek norādīts vienīgi tas, ka, ņemot vērā valsts drošības iestāžu sniegto informāciju, pastāv nepieciešamība ārzemnieka iekļaušanai Sarakstā un tādēļ iekšlietu ministra lēmums ir tiesisks. Tātad valsts drošības aizsardzības labad sūdzības iesniedzējam nav pieejama informācija par to, kā ģenerālprokurors nonācis pie tieši šāda un ne citāda lēmuma. Šis apstāklis kopsakarā ar faktu, ka ģenerālprokurors īsteno uzraudzību pār valsts drošības iestāžu izlūkošanas, pretizlūkošanas procesu un valsts noslēpuma aizsardzību, sūdzības iesniedzējam var radīt pamatotas šaubas par to, vai ģenerālprokurors kā galīgais lēmuma pieņēmējs jautājumā par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā ir objektīvs. [14.3.]

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā noteiktajā lēmuma par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā pārsūdzības procesā ārzemniekam nav nodrošināta pieeja tādai institūcijai, kas būtu objektīva. [14.3.]

Par to, vai ārzemniekam tiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības

Satversmes tiesa norādīja, ka, izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jāņem vērā, ka tikpat svarīgi kā tas, lai ārzemnieka sūdzība tiktu izskatīta neatkarīgā un objektīvā institūcijā, ir arī tas, lai tā tiktu izskatīta pienācīgā, tiesiskai valstij atbilstošā procesā. Ievērojot valsts drošības intereses, ārzemnieka iekļaušanas Sarakstā un izraidīšanas procesā viņam procesuālās tiesības var tikt nodrošinātas ierobežotā veidā, tomēr neatņemot tās pēc būtības. [15.]

Konkretizējot Satversmes 92. panta pirmo teikumu kopsakarā ar Konvencijas 7. protokola 1. pantu, Satversmes tiesa secināja, ka tiesības tikt uzklausītam ir viena no procesuālajām garantijām, kura, kaut vai ierobežotā veidā, tomēr ir jānodrošina ārzemniekam arī lēmuma par viņa iekļaušanu Sarakstā pārsūdzības procesā. [15.1.]

Valstij ir jānodrošina tāda lēmuma par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā pārsūdzības kārtība, kas nodrošinātu viņa tiesības vismaz rakstveidā iesniegt savus apsvērumus par izraidīšanas pamatojumu. Lai ārzemnieks varētu izmantot tiesības izteikties, viņš informējams par lēmuma pamatā esošajiem apstākļiem, izņemot tādus apstākļus, kuru izpaušana var apdraudēt valsts drošību. Arī tādā gadījumā, kad ārzemnieks izraidīts no valsts tās drošības apsvērumu dēļ, viņam tiesības tikt uzklausītam nedrīkst tikt atņemtas pēc būtības un nepieciešams viņam paziņot vismaz tādas informācijas kopsavilkumu, kas neapdraud valsts drošību. Personas informēšanas ierobežojumiem jābūt samērīgiem ar nepieciešamību aizsargāt izlūkošanas un pretizlūkošanas rezultātā iegūto informāciju, kas bijusi par pamatu lēmumam par ārzemnieka iekļaušanu

Sarakstā. Turklāt, lai tiktu pienācīgi nodrošinātas ārzemnieka tiesības tikt uzklausītam, ir svarīgi arī tas, lai neatkarīga un objektīva institūcija pēc būtības izvērtētu viņa izraidīšanas pamatotību, neaprobežojoties ar tikai formālu lēmuma pārbaudi. Tātad arī tādā gadījumā, kad ārzemnieks izraidīts no valsts tās drošības apsvērumu dēļ, viņam tiesības tikt uzklausītam nedrīkst tikt atņemtas pēc būtības un nepieciešams viņam paziņot vismaz tādas informācijas kopsavilkumu, kas neapdraud valsts drošību. [15.1.]

Satversmes tiesa konstatēja, ka lēmuma par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā pārsūdzības procesā ārzemnieks netiek informēts par apstākļiem, kas bijuši par pamatu šāda lēmuma pieņemšanai. Šajā procesā netiek vērtēta iespēja izsniegt personai informācijas vai apstākļu kopsavilkumu tādējādi, lai neapdraudētu valsts drošību. [15.2.]

Satversmes tiesa arī norādīja, izņēmuma gadījumā, kad ārzemniekam sevišķi svarīgu, ar valsts drošību saistītu apsvērumu dēļ nevar tikt izsniegts informācijas kopsavilkums par viņa izraidīšanas iemesliem, ir svarīgi tas, lai viņa tiesību tikt uzklausītam ierobežojums tiktu līdzsvarots ar citām procesuālajām garantijām, proti, lai neatkarīga un objektīva institūcija varētu izvērtēt apstākļus, kas ir pamatā lēmumam par ārzemnieka izraidīšanu, tostarp noteiktā procedūrā arī valsts noslēpumu saturošu informāciju. Tādēļ jo īpaši svarīgi ir tas, lai tiktu novērstas pamatotas lietas dalībnieku šaubas par tās institūcijas objektivitāti, kura izskata sūdzību. [15.2.]

Satversmes tiesa secināja, ka izraidītajam ārzemniekam pat minimālā apmērā netiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktās procesuālās tiesības. Līdz ar to lēmuma par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā pārsūdzības procesā personai netiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības. [15.2.]

Par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku

Satversmes tiesa ņēma vērā to, ka apstrīdētā norma skar valsts drošības iestādes izlūkošanas vai pretizlūkošanas darbību rezultātā iegūto informāciju. Satversmes tiesa atzina, ka, ievērojot nepieciešamību nodrošināt šādas informācijas aizsardzību, ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošā norma vēl kādu laiku paliek spēkā, lai dotu likumdevējam iespēju pieņemt jaunu tiesisko regulējumu – izdarīt attiecīgus grozījumus Imigrācijas likumā un, ja nepieciešams, arī citos normatīvajos aktos. Tā kā likumdevējam jaunā tiesiskā regulējuma pieņemšanai nepieciešams saprātīgs laika posms, apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu no 2021. gada 1. marta. [17.1.]

Par jauno procesuālo regulējumu

Satversmes tiesa norādīja, ka ar likumdevēja pieņemto jauno procesuālo regulējumu ārzemniekam, kurš līdz izraidīšanai likumīgi uzturējies Latvijā, jābūt nodrošinātām tiesībām pārsūdzēt lēmumu par viņa iekļaušanu Sarakstā neatkarīgā un objektīvā institūcijā un pārsūdzības procesā – arī Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošām procesuālajām tiesībām. Turklāt tiesības izmantot šo jauno procesuālo regulējumu attiecībā uz iekšlietu ministra 2019. gada 9. maija lēmuma pārsūdzību piešķiramas pieteikuma iesniedzējam. [17.2.]

Satversmes tiesa nosprieda:

1. Atzīt Imigrācijas likuma 61. panta astoto daļu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2021. gada 1. marta.
2. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Imigrācijas likuma 63. panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā publicēšanas dienā. Spriedums tiks publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Satversmes tiesas likuma 33. panta pirmajā daļā noteiktajā termiņā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:
https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2019/12/2019-35-01_Spriedums-3.pdf#search=2019-35-01

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Zanda Meinarte

Satversmes tiesas

Sabiedrisko attiecību speciāliste

Zanda.Meinarte@satv.tiesa.gov.lv

67830759, 26393803